

Urmările aplicării dispozițiilor relative la recursul compensatoriu

I. **Sediul materiei:** Legea 169/2017 care modifica Legea 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal; art 55¹ CPP relativ la compensarea în cazul cazării în condiții necorespunzătoare; Decizia 7/2018 (M.Of nr 548/ 2 iulie 2018) a ICCJ relativa la interpretarea disp art 55¹ din Legea 254/2013 pentru determinarea restului de pedeapsa rămas neexecutat în vederea aplicării tratamentului sancționator de la art 104 alin 2 corob cu art 43 alin 1 CP; art 1349 C.civ privind răspunderea delictuală , art 1357 C.civ relativ la condițiile răspunderii pentru fapta proprie și art 1359 C.civ privind repararea prejudiciului constând în vătămarea unui interes; art 3 CEDO relativ la condițiile de detenție, art 99 și urm CP privitor la Liberarea condiționată; art 587 și 588 CPP privind liberarea condiționată.

II. **Notiunea de RECURS COMPENSATORIU**

Notiunea de recurs compensatoriu nu există în legislația actuală.

În legea 254/2013 și legea 169/2017 există termenii “compensare” și “măsură compensatorie”. Termenul din legea 169/2017 a fost denumit în mass-media recurs compensatoriu. CEDO se referă la **recurs efectiv** ca o cale de atac împotriva unei măsuri a autorității statale prin care reclamantul pretinde faptul că i-a fost încălcat un drept convențional ; la **recursul ierarhic** ca o cale de atac adresată ministrului de resort și la **recursul gratios** în cadrul căruia reclamantul se plânge de aplicarea propriilor instrucțiuni ale ministrului de resort.

III. **Scurt istoric** privind adoptarea Legii 160/2017

Decizia C.E.D.O din 25 aprilie 2017 privind situatia penitenciarelor din Romania, devenita hotarare Pilot, a precizat ca nu a amendat Romania decat cu suma de 17.850 euro in cazul Daniel Arpad Rezmives, Laviniu Mosmonea, Marius Mavroian si Iosif Gazci dar a constatat ca modul in care este executata detentia in Penitenciarele din Romania contravine normelor C.E.D.O.

De asemenea, prin aceeasi decizie, C.E.D.O a recomandat statului roman sa implementeze cai de “recurs preventiv” si “recurs compensatoriu specific”. Din perspectiva “recursului compensatoriu specific” Romania urma sa adopte norme care sa ingaduie detinutilor sa obtina indemnizatii adecvate in situatia incalcarii dispozitiei din Conventie relativa la spatiul vital insuficient si/sau a conditiilor materiale precare.

In contextul existentei unor conditii improprii in majoritatea penitenciarelor din Romania esentiala este si declaratia presedintelui CEDO , Guido Raimondi, care afirma ca numarul cazurilor impotriva tarii noastre a crescut cu 108% in anul 2016. Mai precizeaza ca aceste cazuri vizeaza cauze legate de conditiile de detentie, fiind vorba de cazuri repetitive care reflecta dificultati de ordin sistemic sau structural si solicita stabilirea unor solutii interne.

Ministerul Justitiei a adoptat calendarul de masuri 2018-2024 pentru solutionarea supraaglomerarii carcerale in urma Hotararii CEDO din 25 aprilie 2017 stabilindu-se masuri legislative prin care sa se asigure un recurs eficient de natura recursului preventiv si a recursului compensatoriu specific precum si investitii in infrastructura fizica a penitenciarelor si a centrelor de retinere si arestare preventiva ce vizeaza extinderea numarului de locuri si modernizarea celor existente. O problema importanta legata de conditiile din penitenciare este legata de imprejurarea ca multe inchisori sunt construite inainte de 1990 cu cellule mici in care sunt cazati 10-20 de detinuti in paturi de fier suprapuse cu toalete si dusuri comune pe hol.

Deoarece Romania a fost condamnata la C.E.D.O pentru conditii improprii de executare a pedepsei cu inchisoare in penitenciare si pentru a

evita plata unor despagubiri ca in cazul mentionat, politicienii romani au agreeat solutia recompensarii detinutilor printr-o reducere a pedepselor definitive aplicate , urmand ca la fiecare 30 de zile executate sa primeasca o gratificatie de 6 zile. Initial o asemenea masura a fost conceputa de Raluca Pruna, fost ministru al Justitiei in timpul guvernarii Ciolos, care a propus ca fiecare condamnat sa beneficieze de 3 zile compensatorii pentru fiecare 30 de zile executate intr-o suprafata de cazare mai mica de 3 mp. Parlamentarii, primind proiectul cu asemenea propunere si-au insusit insa opinia Consiliului Superior al Magistraturii, procedand la inlocuirea celor 3 zile propuse initial cu 6 zile compensatorii, ca fiind executate la fiecare 30 de zile de executare a pedepsei cu inchisoarea in conditii necorespunzatoare.

Au fost analizate masurile compensatorii din Italia unde compensatia a fost de 8 euro/zi, Ungaria 5 euro/zi si Bulgaria 3 euro/zi pentru fiecare detinut cazat in conditii corespunzatoare.

Au fost introduse, odata cu adoptarea Legii 169/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, prevederi noi in sensul luarii in considerare a unui beneficiu de 4 zile executate pentru 3 zile de munca in situatia muncii remunerate si de 3 zile executate pentru 2 zile de munca in cazul muncii neremunerate. Acest act normativ a venit cu o reglementare noua privind reglementarea muncii pe timp de noapte in sensul acordarii de 2 zile executate pentru o noapte de munca. De asemenea, s-a stabilit ca persoana condamnata, care renunta la un anumit procent din veniturile obtinute prin munca prestata in favoarea penitenciarului, munca sa se considere neremunerata, urmand sa beneficieze de 3 zile executate pentru 2 zile de munca.

Legea 169/2017 a fost votata la 9 mai 2017 de PSD, ALDE, UDMR si minoritati, opozitie facand PNL si USR. Ea a intrat in vigoare la 19 octombrie 2017 fiind promulgata de Presedintele Romaniei fara ca acesta sa o atace la CCR.

Toate aceste prevederi au diminuat substantial pedepsele aplicate de instantele de judecata, permitand eliberarea detinutilor inainte de termenul de executare a pedepsei aplicate. Printr-o asemenea masura de clementa

privind inlaturarea in parte a executarii pedepsei aplicate s-a ajuns la o adevarata “gratiere colectiva”.

Efectele recursului compensatoriu sunt aplicate retroactiv in conditiile in care perioada avuta in vedere la acordarea zilelor considerate ca executate in compensarea cazarii in conditii necorespunzatoare, se calculeaza, in conformitate cu actul normativ in discutie, incepand cu 24 iulie 2012.

Ca urmare a luarii de pozitie fata de efectele negative ale masurii compensatorii stabilite prin Legea 169/2017, la data de 22 ianuarie 2019 actualul ministru al Justitiei, Tudorel Toader, a precizat ca se va adopta o Ordonanta de Urgenta privind modificarea conditiilor legii masurii compensatorii.

IV. **Obiectul** masurii compensatorii

1. **Compensarea** (Art 56 din Legea 169/2017) in cazul cazarii in conditii necorespunzatoare si anume:

- Se considera executate suplimentar 6 zile din pedeapsa aplicata pentru fiecare perioada de 30 zile executate in conditii necorespunzatoare chiar daca nu sunt consecutive;

Conditii necorespunzatoare se refera la existenta lipsurilor impuse de standardele europene la cazarea unei persoane in orice centru de detentie din Romania.

2. **Cazuri concrete** de conditii necorespunzatoare prevazute de Legea 169/2017:

- a) Cazarea unui condamnat intr-un spatiu mai mic sau egal intr-un spatiu mai mic sau egal cu 4 mp/detinuti. Legea respectiva se refera si la modalitatea de calcul a suprafetei de 4mp/detinut si anume impartirea suprafetei totale a camerelor de detinere la nr de persoane cazate in camerele respective indiferent de dotarea acestui spatiu, fiind excluse suprafata grupurilor sanitare si a spatiilor de depozitare a alimentelor;
- b) Obstacularea accesului la activitati in aer liber;
- c) Obstacularea accesului la lumina naturala sau aer suficient ori disponibilitati de ventilatie;
- d) Lipsa temperaturii adecvate a camerei;
- e) Lipsa posibilitatii de a folosi toaleta in privat si de a respecta normele sanitare de baza precum si cerintele de igiena;
- f) Cazarea in camere de detentie a caror pereti prezinta infiltratie, igrasie si mucegai.

De prevederile acestei legi beneficiaza si persoanele aflate in centrele de detinere si **arestare preventiva** in situatia in care fata de acestea se dispune o pedeapsa privativa de liberate si nu au fost despagubite pentru conditii necorespunzatoare prin hotarari ale CEDO sau ale instantelor nationale. De asemenea beneficiari sunt **si minorii** care au

executat pedepse in penitenciare sau care executa masuri educative in centre de detentie, in centre educative sau in penitenciare.

I.C.C.J in Decizia 7/2018 (M.Of nr 548/2 iulie 2018) completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept in materie penala a stabilit :” *in interpretarea disp art 55¹ din Legea 254/2013 pentru determinarea restului de pedeapsa ramas neexecutat in vederea aplicarii tratamentului sanctionator prev la art 104 alin 2 corob cu art 43 alin 1 din CP trebuie recalculate- incepand cu data de 24 iulie 2012- perioada executata efectiv din pedeapsa din a carei executare a fost dispusa liberarea conditionata anterior intrarii in vigoare a Legii 169/2017 prin considerarea ca executate suplimentar a zilelor calculate ca executate in considerarea conditiilor de detentie necorespunzatoare*”.

Prin Legea 169/2017 nu se face distinctie in acordarea masurii compensatorii intre persoanele aflate in executarea pedepsei inchisorii la momentul intrarii in vigoare a acestei legi si persoanele eliberate conditionat. Ca atare, nu se limiteaza aplicarea prevederilor disp art 55¹ alin 1 si 8 din Legea 254/2013 la persoane private de libertate aflate in executarea pedepsei inchisorii la momentul intrarii in vigoare a Legii 169/2017.

Pe cale de consecinta, persoanele eliberate anterior momentului intrarii in vigoare a Legii 169/2017 nu pot fi excluse din sfera de aplicare a disp art 55¹ alin 1 si 8 din Legea 254/2013 in ipoteza in care sunt incidente disp art 104 alin 2 CP **privitoare la revocarea liberarii conditionate**. Intr-o atare situatie instanta este obligata sa recalculeze partea efectiv executata din durata pedepsei inchisorii, considerand executate suplimentar 6 zile din pedeapsa aplicata pentru fiecare perioada de 30 executate in conditii improprii. In felul acesta instantele de judecata stabilesc partea considerata ca executata prin acordarea masurii compensatorii si reduce in mod corespunzator durata restului ramas neexecutat din pedeapsa inchisorii.

3. **Limitele admisibilitatii** compensatiei sunt prevazute limitativ de acest act normativ:

- a) Compensarea nu se aplica pentru persoanele internate in infirmerii de la locurile de detentie, spitale din reseaua ANP, a Ministerului Afacerilor Interne sau in reseaua sanitara publica;
- b) Pentru persoanele aflate in tranzit;
- c) Pentru persoanele care au beneficiat de despagubiri pentru conditii necorespunzatoare prin hotarari definitive pronuntate de instantele nationale sau de CEDO avandu-se in vedere perioada de timp pentru care s-au acordat despagubiri si a fost transferata/mutata intr-un spatiu de detentie cu conditii necorespunzatoare.

Legea 169/2017 **retroactiveaza** luand in considerare la calcul perioada incepand cu 24 iulie 2012.

V. **Procedura** constataii de catre penitenciare a situatiilor de cazare in conditii precare :

- 1) Desemnarea Comisiei de evaluare a conditiilor de detentie in termeni de 5 zile lucratoare de la intrarea in vigoare a legii 169/2017 in fiecare unitate de penitenciar pentru a verifica fiecare cladire cu spatii de cazare pentru persoanele care sunt private de libertate. Legea stabileste componenta acestor comisii: director adjunct economic administrativ sau echivalent in calitate de presedinte; director adjunct siguranta si regim sau echivalent; sef serviciu regim penitenciar sau echivalent; sefi de sectie ai cladirilor evaluate; medic sef; responsabil privind protectia muncii in calitate de secretar;
- 2) Efectuarea de catre comisie in termen de 10 zile a unui inventar al cladirilor afectate pentru spatii de cazare;
- 3) Evaluarea cladirilor
Criterii:
 - Indicele mediu de supraaglomerare pentru fiecare cladire analizata.;
 - Hotararile pronuntate de instantele nationale sau internationale prin care s-au retinut conditiile improprii din spatiile interioare si exterioare din cladire analizate sunt avute in vedere la aceasta evaluare;
 - Modul de furnizare a agentului termic in anotimpul rece, masuratorile zilnice a temperaturii la nivelul cladirilor evaluate;
 - Existenta unui grup sanitar cu usa si sistem de inchidere.
- 4) Intocmirea unei situatii centralizate a spatiilor necorespunzatoare ce urmeaza a fi aprobate prin Ordin al Ministrului Justitiei.
- 5) Intocmirea unei fise de evidenta pentru fiecare persoana detinuta in care se precizeaza cladirile in care a fost cazata pe perioada executarii pedepsei.

VI. Procedura in fata instantei penale de judecata

- 1- Beneficiile constatarii masurii compensatorii se au in vedere odata cu judecarea cererii de liberare conditionata. Legea 169/2017 precizeaza ca se suplimenteaza temporar completurile de judecata.

Pentru liberarea din detentie a unui condamnat exista doua solutii:

- liberarea conditionata dispusa de instanta daca sunt indeplinite conditiile prev de lege;
- liberarea la termen daca pedeapsa a fost executata integral fara indeplinirea altor conditii.

Persoana condamnata care este beneficiara masurii compensatorii se poate prezenta la instanta de judecata care poate dispune de liberarea conditionata.

- 2- Cine poate formula cerere de liberare conditionata:

- Persoana condamnata ;
- Comisia pentru liberare conditionata.

- 3- Conditii ce trebuiesc indeplinite la admiterea cererii de liberare conditionata in cazul detentiei pe viata: (art 99 CP)

- Persoana condamnata sa fi executat efectiv 20 de ani de detentie;
- Persoana condamnata a avut o buna conduita in toata perioada executarii pedepsei;
- Persoana condamnata a indeplinit integral obligatiile civile dispuse prin hotararea de condamnare, exceptand situatia in care face dovada ca s-a aflat in impisibilitate de a indeplini asemenea obligatii;
- Instanta este convinsa ca persoana condamnata s-a indreptat si se poate integra in societate.

- 4- Conditii ce trebuiesc indeplinite la admiterea cererii de liberare conditionata in cazul pedepsei inchisorii: (art 100 CP):

- Persoana condamnata sa fi executat cel putin 2/3 din durata pedepsei aplicate definitive in situatia in care pedeapsa cu

inchisoarea nu depaseste 10 ani ori cel putin $\frac{3}{4}$ din durata pedepsei cu inchisoarea dar nu mai mult de 20 de ani in situatia in care pedeapsa inchisorii este mai mare de 10 ani;

- Persoana condamnata se afla in executarea pedepsei in regim deschis sau semideschis;

- Persoana condamnata a indeplinit integral obligatiile civile stabilite in sarcina sa definitiv prin hotararea de condamnare, excluzand situatia in care face dovada ca nu a avut posibilitatea sa le indeplineasca;

- Instanta este convinsa ca persoana condamnata s-a indreptat si se poate integra in societate.

Codul penal in vigoare prezinta si conditiile liberarii conditionate in cazul pedepsei cu inchisoarea pentru persoana condamnata care a implinit varsta de 60 de ani si anume conform art 100 alin 2 CP.

La stabilirea fractiilor de pedeapsa mentionate instanta are in vedere si partea din durata pedepsei ce poate fi considerate ca executata pe baza muncii prestate precum si **de beneficiul masurii compensatorii.**

Codul penal prevede in art 101 masurile de supraveghere si obligatiile pentru persoana eliberate conditionat daca restul de pedeapsa ramas de executat la data liberarii este de 2 ani sau mai mare. Serviciul de probatiune efectueaza supravegherea condamnatului. Instanta poate dispune incetarea executarii unor obligatii pe care le-a impus in situatia in care mentinerea acestora nu mai este necesara. De asemenea instanta poate dispune revocarea liberarii conditionate in ipoteza in care persoana condamnata nu a respectat masurile de supraveghere sau nu a executat obligatiile impuse cu rea-credinta, dispunand executarea restului de pedeapsa. In mod similar instanta, in situatia in care persoana condamnata a beneficiat de liberarea sa conditionata a savarsit o noua infractiune si care a fost descoperita in termenul de supraveghere si pentru care s-

a pronuntata o condamnare la pedeapsa inchisorii, chiar dupa expirarea acestui termen, dispune revocarea liberarii si executarea restului de pedeapsa, avandu-se in vedere dispozitiile de la recidiva sau pluralitate intermediara.

VII. Procedura in fata instantei civile relativa la acordarea de despagubiri morale pentru executarea pedepsei in conditii improprii de detentie.

Sunt aplicabile disp art 1357 si urm C.civ relative la conditiile raspunderii pentru fapta proprie urmand a se stabili o reparație echitabilă suficientă pentru repararea prejudiciului moral suferit. In cadrul analizei raspunderii civile delictuale instanța urmeaza a aprecia asupra daunelor morale pornind de la principiul potrivit căruia acest tip de despăgubiri trebuie să fie subordonate unei aprecieri rezonabile, pe o bază echitabilă, în acord cu jurisprudența CEDO, care statuează în echitate atunci când decide cuantumul daunelor acordate cu titlu de reparație morală, în aplicarea art. 41 din Convenție.

VIII. **Efectele** aplicarii masurii compensatorii:

a) Juridice:

- Ridicarea ratei recidivei care a ajuns la 60-70% (conform datelor oferite de Asociatia V DEM JUST);
- Neprinderea a 300 de autori a unor omoruri care au beneficiat de masura compensatorie (date oferite de aceeaasi asociatie);
- Aglomerarea judecatoriilor arondate penitenciarelor cu cereri de liberare conditionata ca urmare a masurilor compensatorii;
- Dificultati in activitatea Serviciului de probatiune care nu dispune de resursele umane si financiare necesare (agresarea angajatilor de la acest serviciu, inexistentia pazei serviciului de probatiuni care trebuie efectuata de jandarmerie, delegarea consilierilor de probatiuni din judete unde nu sunt penitenciare la serviciul din Bucuresti sau la serviciul din Braila, riscul la care se expun acesti angajati in afara serviciului, volumul imens de munca).

b) Economice:

- secatuirea bugetului general consolidat al statului. In acest sens in febr 2019 a fost elaborate un proiect de lege privind compensatii financiare pentru detinutii care nu au beneficiat de masura compensatorie. Impactul bugetar al acestui proiect este de 14,8 milioane euro in conditiile in care s-a stabilit o prevedere de 5 lei compensatie financiara pentru fiecare zi castigata neacordata. Totusi instanta europeana a decis ca deficientele economice pe care le are o tara nu sunt de natura sa o absolve de obligatiile ce-i revin pe terenul aplicarii art 3 CEDO relativ la tratamente degradante de a asigura persoanelor care executa pedepse privative de libertate conditii de detentie compatibile cu dispozitiile acestui text de lege.

Toate aceste conditii improprii reprezinta forme ale unui tratament degradant fiind incident disp art 3 CEDO.

c) Sociale:

- Incapacitatea societatii romanesti de a integra persoanele condamnate eliberate din penitenciare;

- Eliberarea a peste 14.000 de detinuti dintre care mai mult de 188 din cei eliberati au comis talharii, violuri si crime; peste 900 de persoane care au beneficiat de masura compensatorie s-au reintors in penitenciare; 200 de romani au avut de suferit de pe urma acestei masuri.
- Detinutii eliberati solicita serviciului de probatiuni “casa si masa” (asa cum relateaza presedintele Sindicatului National al Consilierilor din serviciile de probatiune);
- Adaposturile din Bucuresti nu au capacitatea de a oferi pentru detinutii eliberati cazare si masa in conditiile in care familiile lor i-au abandonat.

d) Politice:

- Masurile compensatorii aplicate au generat conflicte de natura politica intre politicienii implicati in adoptarea Legii 169/2017. Politicienii agrenati in adoptarea acestei legi, departe de a-si asuma responsabilitatea in legatura cu efectele negative produse de aplicarea sa, cauta sa gaseasca diverse pretexte pentru a justifica situatia creata.

Se impune, in mod evident, modificarea Legii 169/2017 in sensul inlaturarii de la beneficiile acestei legi, cel putin, a condamnatilor la pedepsa inchisorii pentru omor, talharie si viol, infractiuni de o pericolozitate deosebita. In consens cu aceasta masura, este necesara demararea construirii penitenciarelor, care sa corespunda standardelor prevazute de Consiliul Europei, de la Berceni (Jud Prahova) si Unguriu (Jud Buzau) deoarece Guvernul a contractat un imprumut de 177.000.000 euro in acest scop de la C.E.B (Banca de dezvoltare a Consiliului Europei).

Sunt incidente disp art 3 CEDO privind conditiile de detentie cu referire la aceasta masura compensatorie in conditiile in care autoritatile nationale trebuiau sa asigure un echilibru just intre problemele cu care se confrunta ANP din Romania si drepturile detinutilor .